

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI**

Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice
Școala doctorală de Filosofie și Științe Social-Politice
Domeniul: Științe Politice

**REZUMATUL TEZEI DE
DOCTORAT**

Coordonator:

PROF.UNIV. DR. BOGDAN ȘTEFANACHI

Doctorand:

ILINCA-SMARANDA CIOATĂ

IAȘI

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI**

Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice
Școala doctorală de Filosofie și Științe Social-Politice
Domeniul: Științe Politice

**Politica de Securitate și Apărare Comună
a Uniunii Europene – provocări și
transformări contemporane**

Coordonator:

PROF.UNIV. DR. BOGDAN ȘTEFANACHI

Doctorand:

ILINCA-SMARANDA CIOATĂ

IAȘI

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
CAPITOLUL 1. SECURITATEA – DELIMITĂRI CONCEPTUALE.....	14
1.1 Securitatea – posibile definiții	15
1.2 Perspective teoretice asupra securității internaționale.....	25
1.3 Mediul de securitate contemporan: caracteristici și provocări	41
1.4. Metodologia cercetării.....	46
CAPITOLUL 2. INTEGRAREA EUROPEANĂ – STABILITATE ȘI SECURITATE.....	50
2.1 Construcția europeană – scurt istoric	51
2.2 Uniunea Europeană – actor politic și putere internațională.....	75
2.3 Provocările secolului XXI – transformarea UE ..	89
CAPITOLUL 3. MODELUL GEOPOLITIC EUROPEAN	97
3.1 Necesitatea dezvoltării unei politici europene de securitate.....	98
3.2 Politica de Securitate și Apărare Comună – brațul armat al Uniunii Europene	103
3.3 Caracteristicile securității europene.....	112
3.4 Spre un model geopolitic european	125

CAPITOLUL 4. PARTENERIATUL TRANSATLANTIC – CONVERGENȚE ȘI LIMITĂRI STRATEGICE.....	138
4.1 Aspecte evolutive ale cooperării NATO-UE	139
4.2 Structurile Uniunii Europene cu responsabilități în managementul crizelor	153
4.3 Complementaritatea UE-NATO și limitări strategice.....	166
CAPITOLUL 5: DIMENSIUNEA STRATEGICĂ A UNIUNII EUROPENE ȘI CRIZELE INTERNAȚIONALE.....	179
5.1 Gestionarea crizelor din perspectiva Uniunii Europene.....	180
5.2 Implicarea UE în crizele internaționale.....	193
5.2.1 Misiunea de Poliție a Uniunii Europene din Bosnia și Herțegovina (EUPM).....	196
5.2.2. Misiunea militară a Uniunii Europene pentru a contribui la instruirea forțelor de armate aliene din Mali (EUTM)	206
5.2.3. Lecțiile învățate	215
5.3 Potențialul pentru viitor – armata europeană.....	221
CONCLUZII	235
BIBLIOGRAFIE.....	245
LISTĂ ABREVIERI.....	276
LISTĂ ANEXE.....	278

MULȚUMIRI

Înainte de a vă introduce în studiul asupra politicii de securitate a Uniunii Europene consider că trebuie să mulțumesc pentru întreg demersul și viziunea domnului Prof. Dr. Bogdan Ștefanachi, care m-a sprijinit în toți acești ani cu o nelimitată îndrumare, forță motivațională și răbdare. De asemenea, mulțumiri distinse membrilor comisiei de îndrumare, care pe parcursul cercetării m-au corectat, provocat și ajutat constant să-mi îmbunătățesc activitatea.

Nu aș fi reușit să ajung în acest moment fără susținerea și sprijinul continuu al familiei mele, părinți și soț deopotrivă. Chiar și acum, când cercetarea este la final, nu pot uita sprijinul și critica venită din partea soțului meu, care m-a motivat să rămân concentrată reușind rând pe rând să finalizez capitolele tezei de doctorat.

Pe lângă mulțumiri, trebuie să-mi cer iertare copiilor mei, care au fost privați uneori de atenție în detrimentul studiului, prima mea dragoste, care mă reținea de cele mai multe ori mai mult decât îmi propuneam inițial, așa cum se întâmplă și în acest moment când scriu aceste rânduri.

Dedic această lucrare copiilor mei, Catinca și Ilie cu toată dragostea!

INTRODUCERE

Europa de astăzi a fost clădită pe ruinele celui de-al doilea război mondial, fiind influențată în permanență de bipolaritatea mediului internațional din timpul războiului rece. Cum pacea și securitatea erau privite doar ca pauze între conflicte, liderii europeni au dorit să schimbe această perspectivă. Deci, reconstrucția Europei s-a realizat în acești parametri, care au înlocuit treptat și pentru totdeauna conflictele și rivalitățile statale cu pacea și colaborarea. Cooperarea europeană s-a cristalizat în jurul creionării unui mecanism complex și influent la nivel global, care astăzi este cunoscut drept Uniunea Europeană (UE).

Totuși, trebuie să punctăm faptul că în spațiul european, preocuparea pentru menținerea securității și integrității statale are o lungă istorie, de câteva secole, începând din secolul XVIII (prin proiectele de *pace eternă* ale Abatelui de Saint-Pierre, Immanuel Kant, Saint Simon, Victor Hugo, Voltaire, Montesquieu, Coundenhove-Kalergi, cu implicații asupra filosofiei integrării europene), care s-a finalizat abia în secolul XX, printr-un proiect de integrare europeană economică, inițiat de Robert Schuman.

Pentru o bună înțelegere a Uniunii Europene contemporane, aceasta trebuie „privită prin lentilele istorice ale marilor conflagrații *civile* ale secolului XX și proiectată pe traiectoria descrisă de implicațiile

globalizării”¹. Dinamica sistemului internațional a impulsionat UE să devină un actor din ce în ce mai vizibil la nivel global atât din perspectivă economică, cât și politico-militară.

Uniunea Europeană este o organizație complet diferită, impunându-se inițial la nivel global din perspectivă economică, a ajuns ca astăzi să fie complementară NATO prin dezvoltarea constantă în ultimii ani a politicii de securitate și apărare. În plus, toate demersurile realizate de Uniunea Europeană și statele sale membre tind în direcția menținerii păcii și stabilității la nivel european, dar mai ales în direcția dezvoltării și consolidării statutului său la nivel global.

Cu toate că există și eurosceptici care consideră că rolul UE în materie de securitate și apărare este unul minor, care de fapt nu satisface nevoile statelor membre, ci mai degrabă impune unele standarde și limite, determinând să acționeze de multe ori contrar propriilor principii și interese, Uniunea Europeană a demonstrat că acționează conform devizei unitate în diversitate. O dovadă pentru aceasta este *Conferința privind viitorul Europei*, care a reprezentat sesiuni deschise de consultări publice în diferite domenii de interes comun, cu statele membre și societatea civilă. Motivul acestui demers a fost acela de a consolida încrederea cetățenilor în Uniunea Europeană și în rolul său de actor global complex.

¹ Bogdan, Ștefanachi, *Integrarea Europeană. Evoluție și transformări politice*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2019, p.23.

Continua extindere și aprofundare este o dovadă clară a conștientizării necesității constante de transformare și adaptare la mediul internațional.

Dacă timp de aproape trei decenii, UE a fost analizată doar din perspectiva decalajului dintre capacități/capabilități și așteptări în materie de securitate și apărare, în prezent lucrurile prind un alt contur, mai ales în contextul celui de-al doilea mandat al lui Donald Trump. Trebuie să fim conștienți că nu putem să ne așteptăm ca UE să devină o putere politico-militară așa cum este în domeniul economic. Au trecut ani buni până UE a devenit un gigant economic. Considerăm că același lucru se va întâmpla și în domeniul securității și al apărării. Iar măsurile recente – prioritățile Comisiei Europene pentru perioada 2024-2029, Raportul Draghi despre viitorul competitivității europene, Strategia industrială în domeniul apărării și Raportul Niinistö despre consolidarea pregătirii și disponibilității civile și militare a Europei² - arată că parcursul european se îndreaptă în această direcție.

²Andreea, Ana, Maria, Bucurică, „Către o Uniune Europeană a Apărării: necesitatea revitalizării industriei de apărare pentru asigurarea securității comune într-un context internațional volatil”, Institutul European din România, București, februarie 2025, p.2, disponibil la http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2025/02/Catre-o-Uniune-Europeana-a-Apararii_2025.pdf, accesat la 28 martie 2025.

Ultimii ani au arătat că Uniunea este conștientă că trebuie să facă mai mult și mai repede, doar așa poate să se reinventeze politic, economic și chiar militar într-o lume care se transformă de la o zi la alta. Deci, este momentul *Renașterii Europene*, care se realizează doar prin soluții concrete și adaptate noilor provocări ale mediului de securitate.³

Pe aceste considerente, influența Uniunii europene crește vizibil în domeniul securității și apărării în momentul în care se vorbește la unison, dar mai ales prin dezvoltarea constantă a cooperării militare. Cum tehnologia militară devine din ce în ce mai performantă și scumpă deopotrivă, UE și statele sale membre au ajuns la concluzia că este mai mult decât necesar la momentul actual să lucreze împreună la producerea dispozitivelor și capabilităților militare. În momentul în care se angajează în misiuni, forțele armate ale Uniunii ar trebui să fie interoperaționale, iar echipamentele la același nivel de standardizare. Pentru ca acest lucru să se poată realiza, Uniunea Europeană a dat curs unei noi inițiative care poate duce de ce nu la formarea unei uniuni a apărării, așa cum a pledat fostul președinte Juncker atunci când a redactat cele 5 scenarii privind viitorul Europei.

³ Emmanuel, Macron, *Pentru o Renaștere europeană*, 4 martie 2019, disponibil la <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2019/03/04/pentru-o-renastere-europeana.ro>, accesat la 16 august 2024.

MOTIVAȚIA ȘI IMPORTANȚA ALEGERII SUBIECTULUI DE CERCETARE

Incertitudinea legată de rolul global al Uniunii Europene în materie de securitate și apărare a fost unul din motivele determinante pentru care am ales să studiem politica de securitate și apărare europeană. Politica de securitate a UE s-a conturat la începutul anilor '90, în contextul imploziei Uniunii Sovietice. Modalitatea prin care s-a produs schimbarea a fost foarte diferită, în comparație cu ce ne-a arătat istoria până în acel moment. Totuși, eliberarea statelor europene de sub influență sovietică nu s-a produs pașnic, așa cum se dorea, dar nici prin războaie care să afecteze întreaga stabilitate a sistemului. Noile provocări cu care s-a confruntat în special spațiul european au determinat Uniunea Europeană să ia inițiativă și să-și concretizeze o nouă politică care să îi permită să-și maximizeze rolul la nivel global.

Motivația alegerii acestui subiect rezidă din necesitatea de a demonstra că Uniunea Europeană este într-o continuă evoluție și transformare, fie că ne raportăm la modul de construcție europeană, la cel de luare a deciziilor, fie la rolul și puterea sa la nivel global. Cunoașterea în profunzime a mecanismelor Uniunii Europene nu numai ca entitate instituțională, ci și ca actor global, reprezintă un interes aparte pentru noi. Preocupările pentru analiza Uniunii Europene sunt mai vechi, devenind din ce în ce mai complexe cu trecerea

timpului. Astfel că, subiectul prezentei lucrări completează de fapt concluziile la care am ajuns în precedentele analize, în sensul concentrării pe rolul efectiv jucat de către Uniunea Europeană la nivel global din perspectivă politico-militară.

Prezentul demers este un studiu amplu, propunându-și să depășească stadiul enunțiativ al conceptelor și astfel, cu ajutorul mai multor metode de cercetare academică voi încerca să prezint cât mai complex pe baza literaturii de specialitate, o analiză pertinentă asupra politicii de securitate a Uniunii Europene, evidențiind în fond capacitatea statelor membre de a colabora, dar mai ales de a gestiona provocările generate de transformările globale. Particularitatea lucrării de doctorat este definită de subiectul ales și de analiza propriu zisă a unei teme emergente pe ordinea de zi europeană, care este insuficient abordată în literatura de specialitate.

SCOP, ÎNTREBĂRI, OBIECTIVE

Maximizarea rolului global al Uniunii Europene în materie de securitate și apărare din ultimii ani prin crearea PSAC și consolidată ulterior de strategii de securitate, a fost motivul determinant pentru alegerea studiului prezent. Pentru a înțelege pe deplin care este statutul global al Uniunii Europene, cercetarea de față își construiește argumentele privind politica de securitate și apărare pornind de la următorul aspect: *deține UE*

instrumentelor necesare care să-i garanteze statutul de factor stabilizator în spațiul european și proximitate? Întrebare care naște următoarele ipoteze de cercetare: *Statele au reușit să transforme UE într-un actor influent în cadrul sistemului european.* Christopher Lamont, în lucrarea sa *Research methods in international relations* (2015), argumenta că o întrebare de cercetare presupune două ipoteze, care de cele mai multe ori determină și alte întrebări. Întrebări inevitabile care în fond ajută la formarea unei imagini mai clare și precise privind subiectul ales.⁴

Pe același tipar, și pentru un plus de claritate privind statutul și rolul global al Uniunii Europene studiul are în vedere oferirea unor răspunsuri pertinente la o serie de interogații: *Cum a evoluat din punct de vedere instituțional Uniunea Europeană după schimbările mediului geostrategic internațional în contextul imploziei Uniunii Sovietice?; Este benefic ca statele membre să-și creeze o armată europeană în condițiile în care există parteneriatul transatlantic?; Cât de funcțională poate fi integrarea europeană în domeniul securității și apărării?*

Toate aceste întrebări par să genereze altele noi, ceea ce înseamnă că studiul este unul amplu și complex. Ne propunem să depășim stadiul enunțiativ al conceptelor prin utilizarea mai multor metode de cercetare, evidențiind capacitatea statelor membre de a coopera în

⁴ Christopher, Lamont, *Research methods in international relations*, SAGE Publications, London, 2015, pp.44-48.

varii domenii, cât mai ales de a gestiona provocările generate de transformările globale.

Complementar, pentru a răspunde întrebărilor de cercetare am avut în vedere trei obiective, la care s-au subsumat o serie de obiective secundare. Obiectivele principale ale cercetării constau în înțelegerea politicii de securitate a Uniunii Europene, recurgând la analiza tratatelor și strategiilor adoptate încă de la lansarea sa în anii '90, observarea dacă statele membre și liderii eurocomunitari au reușit să transforme Uniunea într-un actor complex global sau încă nu și-a depășit statutul de *gigant economic, pitic politic și licurici militar*, respectiv înțelegerea de ce totuși statele membre nu au reușit să finalizeze proiectul privind armata europeană, în condițiile în care l-au elaborat cu 7 decenii în urmă, în 1954. Argument care ne face să ne întrebăm dacă nu cumva *statele membre nu preferă să fie protejate de către Alianța Nord Atlantică (NATO), în detrimentul propriului sistem?*

În timp ce obiectivele auxiliare au vizat: evoluția din punct de vedere instituțional a Uniunii după schimbările mediului geostrategic internațional în contextul transformărilor globale, dar mai ales a imploziei Uniunii Sovietice; modul de intervenție și gestionare a situațiilor de criză generate de noile provocări geostrategice (terorism, conflicte interetnice, crimă organizată, globalizare) și nu în cele din urmă de a arăta că Uniunea este o organizație omogenă care a rezistat transformărilor și provocărilor vremii. Pentru atingerea

celui din urmă obiectiv un argument important este acela că la momentul actual Uniunea Europeană este o organizație care dispune de anumite mecanisme și capacități prin intermediul cărora se realizează cooperarea interstatală în diverse domenii: economic, societal, respectiv politico-militar.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Metoda de cercetare întrebuințată în vederea realizării acestui studiu despre politica de securitate și apărare a Uniunii Europene, va fi cea calitativă metodă specifică științelor socio-umane⁵. Metoda calitativă a fost considerată cea mai potrivită pentru studiul de față, având în vedere că lucrarea este o cercetare descriptivă și analitică a formării politicii de securitate europene, având în vedere parcursul acesteia în ultimii ani și tendința către crearea unei *armate europene* care va contribui la asigurarea securității. Principale procedee de analiză uzitate au fost analiza de conținut și analiza istorică, identificarea, clasificarea, stabilirea raporturilor de interacțiune dintre Uniunea Europeană și alte entități internaționale și nu în ultimul rând comparația. După adunarea informațiilor și datelor necesare subiectului abordat, prin folosirea analizei de conținut, interpretarea și comparația vor fi metodele uzitate pentru a înțelege mai bine modul de implicare și gestionare a crizelor la nivel

⁵ Gary, King, Robert O., Keohane, Sidney, Verba, *Fundamentele cercetării sociale*, Editura Polirom, Iași, 2000.

european. Metode care au contribuit într-o măsură considerabilă la consolidarea argumentației și la oferirea răspunsurilor întrebărilor de cercetare propuse.

Comparația ne va ajuta să stabilim care este rolul Uniunii în materie de securitate. Și cum am putea constata mai bine acest fapt dacă nu apelând la parteneriatului transatlantic. Includerea în studiu a parteneriatului va evidenția în final vocea diferită a UE în managementul crizelor și conflictelor, care presupune un accent mai pronunțat pe componentele *soft* ale securității și mai puțin pe cele *hard*. Pentru o imagine mai clară a acestor aspecte, vom recurge și la analiza istorică. Examinarea critică a evenimentelor trecute atât a celor de formare a politicii de securitate și apărare europeană, cât și a modului de intervenție într-o situație de criză ne ajută să conturăm mai bine direcțiile prezente și viitoare ale Uniunii Europene în materie de securitate și apărare.

Pentru o perspectivă cât mai clară a subiectului am apelat la studiul de caz, bazat pe analiza a două misiuni de gestionare a crizelor desfășurate de către Uniunea Europeană în perioade diferite (2003, 2013) și pe continente diferite (Europa, Africa). În cazul nostru, studiul de caz ne va ajuta să vedem evoluția UE în managementul crizelor și conflictelor, cât mai ales rolul pe care aceasta și-l asumă în materie de securitate și apărare.

Perspectiva de documentare a presupus explicarea conceptelor și stabilirea unor conexiuni între securitate, cooperare, noile provocări și amenințări ale mediului

internațional și strategii, iar demonstrația s-a bazat pe analiza și valorificarea sugestiilor teoretice furnizate de studii, lucrări de specialitate și legislație. Subiectul supus cercetării a necesitat o bibliografie vastă constituită din: i) documente oficiale ale Uniunii Europene și ale Alianței Nord Atlantice; ii) lucrări de specialitate relevante din domeniul de referință (în limba română, engleză și franceză); iii) articole publicate în diverse reviste naționale și internaționale; iv) analize și studii realizate de diferite organisme din domeniu (Institutul European din România, Institutul Diplomatic Român, European Court of Auditors, Fondation Robert Schuman).

DIRECȚIILE DE CERCETARE

În ceea ce privește direcțiile de cercetare care stau la baza prezentului demers privind transformarea și evoluția Uniunii Europene din perspectiva politicii de securitate și apărare, acestea pot fi grupate astfel: i) aspecte generale privind conceptul de securitate internațională, tratată din perspectivă tradițională vs. noua viziune cu accent pe transformările și provocările actuale; ii) aspecte legate de formarea și evoluția UE în materie de securitate și apărare, evidențiind modul diferit de gestionare al crizelor globale prin recurgerea la componentele *soft* ale securității, și mai puțin la cele *hard*; iii) și nu în cele din urmă analiza parteneriatului transatlantic, care i-a oferit posibilitatea Uniunii și statelor sale membre să se implice într-un mod activ în

managementul crizelor și conflictelor internaționale, prin desfășurarea de misiuni civile și operații militare.

Direcțiile de cercetare ne-au oferit o imagine clară privind evoluția în timp a Uniunii Europene în direcția securității și apărării, evidențiind în fond importanța colaborării în diverse domenii (economic, politic, social sau militar) atât la nivel intern între statele membre europene, cât mai ales la nivel global prin colaborarea cu alți actori din cadrul sistemului internațional.

CADRUL CONCEPTUAL

Studiul are în vedere conturarea argumentelor recurgând la teoria (neo)realistă a relațiilor internaționale, pentru că a fost grila explicativă a evenimentelor pe toată perioada războiului rece, dar mai ales pentru că la momentul actual posibilitatea conflictului rămâne o realitate. Teoria realistă s-a impus în spațiul relațiilor internaționale în cea de-a doua jumătate a secolului XX, atât ca teorie științifică, cât și ca modalitate de a înțelege relațiile interstatale, prin lucrările diverșilor analiști (Morgenthau, Aron, Kennan, Herz și alții). Conform acestor teoreticieni lumea politică din cadrul sistemului internațional trebuie privită și înțeleasă așa cum este, nu așa cum ar trebui să fie, iar mediul de securitate actual ne arată din ce în ce mai mult acest aspect. Este cazul să menționăm că la momentul actual dezbaterea teoretică nu mai este în totalitate tributară realismului, ci se înclină din ce în ce mai mult spre liberalism și atacurile sale asupra

vechii paradigme care a marcat spațiul teoretic timp de câteva decenii. Studiul de față va pune totuși, accentul mai mult pe teoria (neo)realistă, considerând că războiul rămâne o formă de manifestare a puterii și de dominare, chiar dacă se militează pentru securitate și crearea unei *păci eterne*.

Cu toate că teoria (neo)liberală ne duce cu gândul mai mult la cooperare, prosperitate și securitate colectivă, totuși am ales să aplicăm în cadrul studiului teoria (neo)realistă pentru că ne-a oferit o altfel de perspectivă privind cooperarea interstatală, ajutându-ne să oferim răspunsuri pertinente întrebărilor noastre de cercetare privind rolul pe care și-l asumă Uniunea Europeană în materie de securitate și apărare. Astfel, am ajuns la concluzia că statele pot interacționa recurgând la două acțiuni: fie se asociază, deci vor coopera având un interes comun, fie nu, putând ajunge într-o situație conflictuală sau într-o stare de competitivitate. În mare parte, relațiile interstatale, sunt considerate ca fiind un *joc de balansare*.⁶ În cazul Uniunii Europene, jocul de balansare, vizează o aliniere. Motivația statelor membre rezidă în beneficiile pe termen lung pe care le pot avea în urma acestei cooperări, atât la nivel politico-economic, cât și la nivel de politică externă și de securitate.

Mai mult decât atât, în urma analizei am conștientizat că teoria realistă este încă un etalon pentru înțelegerea raporturilor interstatale, ceea ce înseamnă că

⁶ Edward, A. Kolodziej, *Securitatea și Relațiile Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007, p.168.

nu și-a pierdut pe deplin validitatea așa cum s-a așteptat odată cu extinderea studiilor de securitate prin contribuțiile aduse de reprezentanții Școlii de la Copenhaga.

În vederea îndeplinirii obiectivelor și direcțiilor de cercetare menționate anterior am optat pentru structurarea lucrării în 5 capitole, încercând astfel să surprindem toate aspectele evolutive ale politicii de securitate în ultimii ani, care au maximizat rolul Uniunii Europene în materie de securitate și apărare.

*

Primul capitol *Securitatea-delimitări conceptuale*, reprezintă fundamentarea teoretică a cercetării, cuprinzând o analiză detaliată a mediului de securitate. Studiul a pornit de la înțelegerea conceptului de securitate și a evoluției acestuia, urmărind atât o analiză verticală, prin evidențierea evoluției și transformării conceptului de-a lungul timpului, cât și o analiză orizontală, prin conturarea înțeleselor diferite date conceptului. Maniera descriptivă a lucrării a arătat că încercări de teoretizare a conceptului de securitate au fost întâlnite cu mult înaintea apariției domeniului academic, dar ele au prins contur abia în contextul celui de-al doilea război mondial, când statele și decidenții au conștientizat necesitatea elucidării cauzelor care declanșează războaiele și diferențele dintre națiuni, dar mai ales identificarea unei modalități prin care să se evite pe viitor atrocități asemenea celor două războaie mondiale. În acest context, s-au remarcă două

abordări care explică rolul studiilor de securitate la nivel individual și societal – abordarea tradițională, în care conceptul de securitate este înțeles doar în termeni militari (viziunea teoreticienilor curentului realist) și noua abordare care a depășit acest stadiu, prin extinderea semanticii securității cu noi niveluri analitice: nivel politic, economic, societal și de mediu (viziune abordată de teoreticienii Școlii de la Copenhaga). Modalitatea în care a fost abordată securitatea de către școlile de gândire ne face să trasăm următoarelor linii concluzive pentru înțelegerea conceptului: i) mereu va exista un interes din partea actorilor globali privind securitatea și menținerea ei; ii) securitatea a fost, este și va rămâne un concept dominant al relațiilor internaționale, regăsindu-se în toate nivelurile de analiză – internațional, statal, chiar și individual; iii) securitatea este înțeleasă și percepută diferit în funcție de implicarea și de interesele actorilor globali; iv) astăzi, securitatea nu mai poate fi înțeleasă doar în termeni de putere și forță, ci și în termeni economici, politici, sociali și de mediu; v) extinderea obiectelor de referință ale securității au fost influențate de dinamica mediului global în contextul dezvoltării abordării studiilor din domeniu; vi) caracterul multidimensional și complex al securității necesită o abordare integrată a domeniilor de referință; vii) securitatea este într-o relație de interdependență cu evoluția și dinamica mediului global.

*

După expunerea conceptelor, cel de-al doilea capitol *Integrarea europeană – stabilitate și securitate*, după și cum titlul ne sugerează se centrează pe evoluția construcției europene, implicit pe rolul acesteia la nivel global din perspectiva securității și apărării, pentru a identifica modul diferit de abordare a crizelor și conflictelor internaționale. Integrarea europeană este un concept vechi, dar care nu a putut fi transpus în practică decât în contextul sfârșitului celui de-al doilea război mondial, când statele europene și decidenții au pus deoparte rivalitățile în favoarea cooperării în domeniul politico-economic. Procesul de formare a Uniunii Europene este unul complex, care s-a concretizat treptat prin ratificarea fiecărui tratat la nivel național. Comunitatea Europeană a fost marcată încă de la formarea sa de divergențe și discuții contradictorii între liderii eurocomunitari privind extinderea și aprofundarea integrării europene (acestea fiind și cele două coordonate ale procesului de integrare). Capitolul descrie într-o manieră detaliată contextul care a generat apariția Uniunii Europene de astăzi, etapele care au stat la baza extinderii și aprofundării sale, dar mai ales modul care a determinat maximizarea rolului său nu doar din perspectivă economică, care îi permite astăzi implicare în managementul crizelor și conflictelor internaționale. Amintim că prima ambiție în acest sens a fost implicarea în criza din Balcani din anul 1991. În acest sens, premierul Luxemburgului de la acea vreme, Jacques Poos, a declarat

că: *a sosit în sfârșit vremea Europei*. Putem spune că acesta este un moment cheie în afirmarea Uniunii pe plan internațional nu doar din perspectivă economică, ci și politico-militară. Odată cu acest eveniment, liderii europeni au început un proces intens de reformare a cadrului instituțional, introducând o nouă politică, Politica Externă și de Securitate Comună, care să le permită implicarea în gestionarea crizelor și conflictelor, prin desfășurarea de misiuni civile și operații militare. Ultima parte a capitolului este destinată rolului global al UE. Dacă din punct de vedere economic Uniunea Europeană este indiscutabil un *gigant*, din punct de vedere al capacității sale de stabilizare politico-militară - misiune asumată prin intermediul Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC) - lucrurile sunt puțin diferite. Uniunea Europeană și statele sale membre nu au reușit încă pe deplin să creeze un organism care să reflecte supranaționalul în diverse domenii, dar mai ales în cel al apărării și securității, în ciuda strategiilor de securitate pe care le-a adoptat în ultima perioadă. În baza acestor argumente, rolul UE în gestionarea crizelor internaționale, este într-o continuă transformare, dar rămâne unul minor, cu accent pe componentele civile, dar care se consolidează treptat prin fiecare strategie europeană adoptată. Am putea oare să ne așteptăm la schimbarea acestei viziuni asupra rolului global al UE în condițiile în care s-a adoptat prima strategie industrială de apărare? Greu de răspuns, dar cert este că Uniunea continuă consolidarea și maximizarea rolului său în materie de securitate,

preocupându-se în permanență de menținerea stabilității în cadrul granițelor interne, cât și în proximitate.

*

Capitolul al treilea, *Modelul geopolitic european*, trasează de fapt premisele propriu zise ale studiului. Analiza în acest moment al cercetării creionează momentele care au favorizat consolidarea rolului Uniunii Europene în domeniul securității și apărării, abordând într-o manieră sistematică necesitatea dezvoltării unei politici de securitate și apărare comune. Politica de securitate europeană a prins contur în contextul imploziei Uniunii Sovietice, dar s-a definitivat la sfârșitul anilor '90, când Uniunea Europeană a conștientizat necesitatea de a se implica din ce în ce mai mult în gestionarea crizelor care inevitabil afecta și spațiul comunitar, având în vedere situația conflictuală din Balcanii de Vest. Transformarea Uniunii dintr-un actor strict economic, într-un actor politico-militar s-a realizat treptat, prin cooperare și ambiția liderilor eurocomunitari de a maximiza puterea și influența organizației la nivel global. Elaborarea primei strategii de securitate în 2003 a consolidat și definitivat rolul UE în materie de securitate și apărare. Uniunea Europeană este un model geopolitic diferit, doar dacă luăm în calcul ambiția și dorința acesteia de a se dezvolta constant nu doar din perspectivă economică, ci și din perspectivă politico-militară. În ciuda ascensiunii influenței la nivel global în materie de securitate și apărare, capacitatea operațională a Uniunii Europene este limitată, având în vedere lipsa unei structuri comune

supranațională și a numărului restrâns de personal care este instruit să lucreze cu infrastructura de specialitate din domeniu. Prezentul capitol va contura evoluția Uniunii Europene spre un *model geopolitic* novator în cadrul căruia statele ar trebui să renunțe la raporturi bazate pe forță/dominație și supunere în favoarea creării unui spațiu al asocierii și a mutualizării unor părți a suveranității lor. Pentru a vedea în care parte înclină balanța, spre cooperare sau spre dominare/forță vom recurge la analiza strategiilor de securitate europene, fiind singurul instrument elocvent care îi permite UE să se angajeze în problematicele mediului de securitate. Ceea ce dorim de fapt să evidențiem este exprimarea diferită a Uniunii Europene pe arena internațională. Aspect ușor de sesizat doar dacă privim mai atent modul de desfășurare al misiunilor și operațiilor PSAC. Implicarea mai mult în misiuni de reconstrucție post-conflict, de menținere a păcii sau de consolidare a democrației, ne arată de fapt rolul pe care UE și l-a definitivat în managementul crizelor și conflictelor, acela de *actor civil*. Implicarea UE în gestionarea crizelor și conflictelor globale, a generat identificarea unor caracteristici definitorii politicii de securitate europeană precum: i) promovarea păcii și securității la nivel global; ii) cooperarea pentru dezvoltare în varii domenii – migrație, globalizare, terorism, digitalizare, securitate cibernetică; iii) reacția rapidă la urgențele umanitare și la schimbările globale. În vederea edificării unui model geostrategic propriu, Uniunea Europeană și-a dezvoltat componentele soft ale

securității, devenind astfel un actor cu o poziție diferită la nivel global.

*

Capitolul IV *Parteneriatul transatlantic – convergențe și limitări geostrategice* centrează atenția cititorului spre o nouă etapă a evoluției Uniunii Europene în direcția conturării rolului global în materie de securitate și apărare - parteneriatele strategice. El cuprinde o analiză istorică a relațiilor dintre Uniunea Europeană și Alianța Nord Atlantică, care s-au definitivat în momentul formării parteneriatului transatlantic. Ascensiunea Uniunii în domeniul securității și al apărării a fost privită inițial ca o competitivitate de către NATO, ducând de fapt la o ruptură între cei doi actori, având în vedere că pe întreaga perioadă a războiului rece NATO a fost singurul garant al securității europene. Treptat ruptura transatlantică a fost înlocuită cu cooperarea, atunci când s-a conștientizat că noile provocări și amenințări la adresa securității nu mai pot fi gestionate separat, ci împreună cu alți parteneri globali. Parteneriatul transatlantic permite Uniunii Europene să se angajeze din punct de vedere militar în managementul crizelor și conflictelor internaționale, atât în proximitate, cât și în afara spațiului european. Conform parteneriatului există câteva situații când UE se poate angaja în misiuni folosind capacitățile militare NATO:

- i) când NATO nu intervine în gestionarea unei anumite crize, considerând că zona respectivă nu corespunde intereselor sale strategice;
- ii) este o misiune comună sau
- iii) în momentul în care NATO și-a retras trupele dintr-o

anumită misiune/operație. În a doua parte a capitolului se prezintă instituțiile și structurile PSAC cu responsabilitate în managementul crizelor, incluzând desigur și modul cum UE și statele sale membre exercită comanda și controlul în misiunile pe care le desfășoară. Acest capitol are ca scop primordial evidențierea limitărilor strategice ale parteneriatului cu NATO, din necesitatea de a puncta diferențele de viziune și abordare a managementului crizelor: NATO este o organizație politico-militară, pe când Uniunea Europeană este o organizație politico-economică, cu perspective politico-militare.

*

Ultimul capitol al lucrării *Uniunea europeană și crizele internaționale* testează însăși ipoteza propusă de către acest studiu și anume dacă este Uniunea Europeană un actor complex care răspunde eficient și operativ provocărilor și amenințărilor la adresa securității. Se are în vedere un dublu aspect care poate defini UE - este o putere alternativă sau o alternanță la putere. În prima parte vom descrie perspectiva UE de gestionare a crizelor, recurgând bineînțeles la studiul de caz, analizând două misiuni desfășurate în perioade diferite, la 10 ani distanță și în zone diferite, Europa și Africa. Urmând ca în cea de-a doua parte să evidențiem acele aspecte care diferențiază Uniunea Europeană de alți actori globali, creionând argumentele necesare care ar putea face posibilă transpunerea în practică a proiectului de decenii, *armata europeană*. Evaluarea din acest ultim capitol a relevat statutul diferit al Uniunii Europene în materie de

securitate și apărare, prin accentul pe componentele soft ale securității – de la dialog, diplomație, negocieri, până la sancțiuni politico-economice.

LIMITELE CERCETĂRII

Studiul și-a propus să aducă un plus domeniului relațiilor internaționale, oferind o altă perspectivă de abordare a rolului pe care Uniunea Europeană și-l asumă în materie de securitate. Definitivarea rolului global al Uniunii Europene în materie de securitate a presupus formularea unor răspunsuri cuprinzătoare, dar totodată clare, la întrebările de cercetare, care să fie în concordanță cu dinamica mediului internațional.

Pe parcursul cercetării au apărut o serie de provocări și limitări, care au determinat schimbarea radicală a modului de raportare asupra rolului global al Uniunii Europene. Prezentul demers și-a început cercetarea în urmă cu 6 ani, când Uniunea Europeană avea elaborată a doua strategie de securitate, mai cuprinzătoare comparativ cu prima strategie din 2003, dar totuși imprevizibilă și puțin ancorată în viitorul apropiat. Astăzi, vorbim de o Uniunea Europeană diferită cu aspirații clare privind viitorului și rolul său global, fiind pregătită deopotrivă pentru provocările și amenințările sistemului internațional.

Încercarea curajoasă de a studia despre proiectul unei armate europene a presupus printre altele: i) sintetizarea unui flux crescut de informații și identificarea

acelor aspecte care au avut un impact semnificativ asupra rolului Uniunii Europene în materie de securitate și apărare; ii) organizarea și integrarea informațiilor în text; iii) adaptarea continuă a cadrului teoretic, a determinat ca studiul de față să fie o analiză la zi a politicii de securitate europeană.

Poate că cea mai mare provocare a fost la nivel teoretic, unde informații esențiale și de actualitate privind politica de securitate europeană sunt clasificate, ceea ce a făcut mult mai dificilă cercetarea în încercarea de a prezenta datele la zi. Ba chiar mai mult ne-a împiedicat să înțelegem pe deplin rolul Uniunii Europene în gestionarea crizelor și conflictelor globale. Cu toate acestea demersul nostru are în vedere evoluția rolului UE până la adoptarea Strategia industrială europeană, în 2024.

ÎN LOC DE CONCLUZII: POTENȚIALUL PENTRU VIITOR – ARMATA EUROPEANĂ

În urma cercetării de față putem extrage câteva concluzii importante privind rolul Uniunii în domeniul securității și al apărării. Nimeni nu contestă dezvoltarea continuă a PSAC și a instituțiilor sale⁷, care s-au realizat

⁷ Instrumentul de sprijin tehnic (IST), Schema de inovare în domeniul apărării (EUDIS), Centrul pentru inovarea UE în domeniul apărării (HEDI), Fond de accelerarea transformării lanțului de aprovizionare în domeniul apărării (FAST), Baza industrială și tehnologică de apărare europeană (EDTIB), Fondul european de apărare (FEA), Agenția europeană de apărare (AEA), Instrumentul european pentru

cu precădere în ultimii ani, mai exact după strategia europeană din 2016. Dar nu putem să nu observăm că până în prezent UE a progresat mai mult pe partea teoretică și mult prea puțin în practică.

Ambiguitatea Uniunii în materie de securitate pleacă în primul rând de la lipsă de claritate cu privire la obiectivele și principiile militare și de apărare stabilite la nivel strategic și operațional. Se pare că de multe ori Uniunea a avut o poziție nesigură atunci când a venit vorba de a crea anumite forțe comune care să îi ofere posibilitatea de acțiune externă.

Guy Verhofstadt este de părere că UE ar fi putut evolua altfel, dar nu contestă că încă mai are posibilitatea de a face acest lucru. Europa a avut nevoie de mult timp pentru a ajunge în acest punct al integrării europene. Așa cum inițial 6 state au reușit să demareze proiectul european, tot așa cele 27 de state europene vor găsi calea potrivită pentru crearea unei *armate europene* prin care să se asigure o mai bună securitate pe bătrânul continent, implicit o mai bună gestionare a situațiilor de criză internaționale.

Transformarea și evoluția politicii de securitate a Uniunii Europene este vizibilă. Cu toate acestea trebuie să menționăm că nu putem să avem așteptări ca totul să funcționeze fără probleme într-un domeniu atât de sensibil și de controversat cum este cel al securității și

pace (IEP), Industria europeană de apărare (EDIS), Procesul anual coordonat de revizuire privind apărarea (CARD), Cooperarea structurată permanentă (PESCO).

apărării. Ca să devină un actor influent și din perspectivă militară, Uniunea trebuie să aibă în vedere pe de-o parte relația cu NATO, care a lansat-o efectiv în managementul crizelor și conflictelor internaționale, iar pe de altă parte dezvoltarea continuă a politicii de securitate prin noi strategii care să corespundă provocărilor actuale.

Parteneriatului transatlantic ne-a ajutat să oferim un răspuns pertinent la una din întrebările de cercetare. În urma analizei am observat cu ușurință că rolul UE în domeniul intervenției militare este în strânsă corelație cu NATO, ceea ce poate însemna atât un beneficiu, cât mai ales un dezavantaj în conturarea rolului global al Uniunii Europene.

Aspectele pozitive se referă la următoarele aspecte: i) Uniunea Europeană poate desfășura misiuni militare recurgând la capabilitățile NATO; ii) în lipsa unei structuri militare proprii Uniunea Europeană a fost nevoită să-și dezvolte componenta civilă a managementului crizelor; iii) transformarea Uniunii într-un actor credibil și influent la nivel global, care se manifestă diferit; iv) accentul pe mijloacele pașnice, puse în practică de strategii de mediere și dialog au reușit să soluționeze multe situații tensionate, printre care amintim de conflictul din Georgia, când a mediat acordul de încetare a focului.

Pe când cele negative însumează: i) dependența Uniunii Europene de mecanismele și capabilitățile NATO; ii) limitarea doar la componentele soft ale securității, pentru a se evita eventualele duplicări; iii)

apărarea europeană ar trebui să se realizeze prin propriile mecanisme, nu prin NATO, care oricând ar putea să considere că Europa nu mai reprezintă un interes geostrategic; iv) dezvoltarea politicii de securitate europeană este în strânsă legătură cu SUA, una din cele mai importante forțe militare NATO.

În următorii ani, UE va fi pusă în fața unor alegeri dificile (ceea ce se și întâmplă după cel de-al doilea mandat al președintelui american Trump). Iar contextul actual, în care conflictul se află pe continentul european, Uniunea este nevoită să acționeze și să-și dezvolte capacitățile militare și civile. Dezbaterile privind autonomia strategică europeană trebuie să aibă în vedere că formarea pilonului european militar nu se poate realiza complet fără o mobilitate militară eficientă. Ceea ce inevitabil va aduce beneficii, cât mai ales coeziuni intra-NATO. Putem spune că maximizarea rolului în materie de securitate și apărare trebuie să aibă în vedere o eventuală desprindere față de protecționismul și securitatea oferită de NATO prin parteneriatul transatlantic.

Astăzi, Uniunea Europeană se află în fața unei alegeri istorice, să treacă sau nu la militarizarea PSAC, prin crearea unei armate europene. Totuși, până la concretizarea acestui aspect, UE îi rămâne o particularitate aparte în comparație cu alți actori globali, aceea de a răspunde la crize folosind cu precădere componentele *soft* ale securității, în detrimentul celor *hard*.

Cele două misiuni alese pentru studiul de caz EUPM BiH și EUTM Mali, desfășurate de Uniunea Europeană în două zone diferite, Europa și Africa, și în perioade diferite, la distanță de 10 ani, ne-au ajutat să evidențiem că indiferent de natura misiunii (civilă, sau militară) UE se axează mai mult pe componenta civilă a managementului crizelor, din cauza: i) lipsa unei structuri comune de comandă și control; ii) bugetul alocat în acest domeniu. Misiunile civile sunt finanțate din bugetul total al Uniunii, pe când operațiile militare sunt susținute din bugetul național al statului/statelor care decid să conducă misiunea (85%-95% finanțare națională, 5%-15% finanțare europeană, în baza mecanismului Athena).⁸

Chiar dacă în teorie lucrurile sunt bine gândite, strategic atunci când se decide desfășurarea unei misiuni PSAC, de multe ori situația din teren modifică substanțial strategia abordată inițial. Aspect care s-a resimțit în cadrul ambelor misiuni, cu precădere în misiunea EUTM Mali. Este nevoie să se depășească acest *comportament de fluture*, luând în considerare că succesul unei misiuni/operații PSAC este în strânsă corelație cu: i) setarea regulilor clare și precise care să fie în concordanță cu regulile din statutul în care se intervine; ii) furnizarea în permanență a informațiilor privind situația internă a

⁸ Curtea de Conturi Europeană, *Document de analiză nr.09 – Apărarea europeană*, 12.09.2019, Luxemburg, pp.23-24, disponibil la

https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/REW19_09/REW_EU-defence_RO.pdf, accesat la 04 octombrie 2024.

statutului în care se desfășoară misiunea/operația; iii) coordonarea teren – sediu central; iv) cooperarea operativă la nivelul comandamentului misiunii – autoritățile administrative autohtone; v) colaborarea dintre comandamentul misiunii – părți terță (state sau organizații internaționale).

Așadar, pentru o mai bună funcționalitate a integrării europene în domeniul securității și apărării, Uniunea împreună cu statele sale membre trebuie să ia în calcul două direcții de acțiune: i) sublinierea și definitivarea clară a rolului instituțiilor europene în materie de securitate; ii) dezvoltarea constantă a capacităților militare și civile ale UE care o ajută de fapt să desfășoare misiuni și operații de management al crizelor. Dacă statele membre nu reușesc să găsească calea de mijloc, UE riscă să devină o organizație internațională fără prea mare greutate în balanța mondială.⁹

Astăzi, mai mult ca niciodată, procesul de concretizare a unei armate europene pare că este în grafic și pe agenda europeană. Președintele Macron pledează pentru concretizarea acestui ideal, iar în discursul de la Sorbona din 2024, a readus în vizorul european acest

⁹ Cristian, Alexandru, „Politica externă și de securitate comună a Uniunii Europene”, *Intelligence Info*, Volum 1, Nr.1, septembrie 2022, pp.12-13, disponibil la <https://www.intelligenceinfo.org/politica-externa-si-de-securitate-comuna-a-uniunii-europene/>, accesat la 20 august 2024.

deziderat, accentuând nevoia de reconstruire a ordinii europene în materie de securitate și apărare.

La momentul actual, când a fost elaborat un mecanism de cooperare structurată în domeniul apărării - PESCO, întărită de o strategie europeană privind industrializarea apărării, există totuși câteva elemente care împiedică Uniunea Europeană să-și concretizeze armata europeană: i) cultura națională a fiecărui stat nu admite să se renunțe la suveranitate în favoarea unei apărări supranaționale; ii) lipsa unei unități interne europene privind necesitatea și utilitatea unei structuri proprii de comandă și control; iii) existența parteneriatului transatlantic care este privit mai mult ca o garanție pentru securitate și mai puțin ca o complementaritate; iv) duplicarea cu NATO privind finanțarea; v) statele membre nu sunt pe deplin pregătite să coopereze la nivel militar; vi) statele membre nu sunt privite egal în cadrul Uniunii din punct de vedere militar, iar contribuțiile ar fi complet diferite; vii) fundamentul Uniunii Europene nu permite să se creeze o armată europeană, în ciuda evoluției politicii de securitate.

Armata europeană pare că prinde contur în noul context geopolitic, dar până atunci considerăm că Uniunea și statele sale membre ar putea începe cu câțiva pași esențiali i) cedarea unui procent de 10% din capacitățile și instrumentele militare achiziționate la nivel național, care să susțină viitoarele acțiuni militare; ii) finanțarea să se realizeze rotativ, prin crearea unui mecanism care să grupeze anual 9 state membre care să

cotizeze un procent de 1 % din PIB (state cu forță economică dezvoltată cu state mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic) pentru a se evita fluctuația bugetului pentru apărare; iii) trebuie să se aibă în vedere investirea constantă, împreună și la nivel european, iv) să desfășoare concomitent forțe în afara spațiului eurocomunitar, cât mai ales să se apere în interiorul granițelor în eventualitatea unui conflict, v) crearea unui schengen militar pentru eficientizarea desfășurării rapide a misiunilor.

Conducerea viitoarei armate europene ar trebui să se asigure într-un sistem rotativ, care la șase luni va presupune alt stat membru. Mecanism similar cu Președinția la Consiliul Uniunii Europene. În aceste condiții, toate statele membre vor fi implicate direct și responsabil în organizarea și conducerea activităților de la nivelul politicii de securitate și apărare, dar mai ales la nivelul armatei europene.

Suplimentar acestor aspecte, proiectul de armata europeană va avea mereu în centru întrebări precum *Cine preia conducerea unei viitoare armate europene?, Cum se vor decide viitoarele misiuni și intervenții în gestionarea crizelor?, De ce se intervine într-o anumită zonă și nu în alta?* Răspunsul pe care îl putem oferi are în vedere crearea unei scheme grafice a armatei europene, în care vor fi detaliate instituții și structuri militare și civile. Având ca model organigrama armatei naționale din România (*Anexa nr.10*), structurată din informațiile neclasificate pe care am reușit să le colectăm de pe site-

urile oficiale, vom încerca să conturăm o organigramă europeană în domeniul apărării (*Anexa nr.11*).

Cu toate acestea, rămâne neclar care este de fapt intenția UE pe viitor în ceea ce privește asumarea rolului de factor stabilizator în materie de securitate și apărare. Intenționează doar să se angajeze în misiuni și operații civile și militare în state terțe sau dorește mai mult, să devină capabilă să își poată apăra singură teritoriul prin crearea unei armate europene? Ca să aibă un cuvânt mai greu de spus la nivel global, este timpul să treacă la un alt nivel și să reformeze întregul proces al politicii de securitate prin trecerea la adoptarea deciziilor cu majoritate calificată. În acest mediu dinamic și complex, rapiditatea de a acționa în diferite forme trebuie să primeze, de la acțiuni politice și diplomatice puse în practică prin sancțiuni, până la mobilitate militară și civilă, care poate fi pusă în practică de o armată europeană.

Totuși, cum poți deveni un factor stabilizator global și un actor credibil când la nivelul Uniunii nu este unitate în privința acțiunilor și politicilor interne de securitate și apărare. Doar 26¹⁰ din 27 de state au aderat la PESCO, structură care le permite cooperarea în domeniul apărării. Malta nu face parte încă din acest sistem, inițial nici Danemarca nu s-a arătat interesată de inițiativa

¹⁰ Belgia, Bulgaria, Cehia, Danemarca, Germania, Estonia, Irlanda, Grecia, Spania, Franța, Croația, Italia, Cipru, Letonia, Lituania, Luxemburg, Ungaria, Țările de Jos, Austria, Polonia, Portugalia, România, Slovenia, Slovacia, Finlanda și Suedia.

europeană.¹¹ Disensiunile interne, limitează cooperarea în domeniul securității și al apărării, întârziind crearea unei uniuni europene de apărare, care ar putea fi brațul armat al Uniunii Europene.

În ciuda acestor aspecte, Uniunea Europeană și-a continuat aprofundarea în materie de securitate, iar scenariile privind viitorul Europei gândite în 2017 de către fostul președinte al Comisiei Europene Jean-Claude Junker, parcă prind contur în acest context instabil și dinamic în care provocările și amenințările se schimbă cu rapiditate.

A trebuit să vină un război ca Uniunea Europeană și statele sale membre să regândească politica de securitate europeană și să elaboreze o strategie în domeniul apărării. Dar să nu uităm că fiecare pas important realizat de către Uniune în direcția definitivării rolului său la nivel global s-a realizat în contexte similare cu cel prezent: i) elaborarea politicii de securitate s-a realizat în contextul terminării războiului rece și a apariției pe continentul european a unor situații conflictuale; ii) prima strategie de securitate s-a concretizat în urma atentatelor de la 11 septembrie care au schimbat radical viziunea asupra amenințărilor și provocărilor la adresa mediului internațional.

¹¹ EUR-Lex, *Cooperarea structurată permanentă în domeniul apărării și securității (PESCO)*, 08.09.2023, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/permanent-structured-cooperation-on-defence-and-security-pesco.html>, accesat la 07 octombrie 2024.

Dinamica mediului de securitate ne-a arătat că UE devine un actor influent în materie de securitate și apărare implicându-se activ în gestionarea crizelor globale, iar ceea ce la începutul cercetării noastre părea nerealizabil, astăzi totul pare dezirabil, fiind din ce în ce mai aproape de formarea unei armate europene. Depinde doar de ambiția Uniunii Europene și a statelor sale membre dacă doresc să fie o putere alternativă, sau o alternanță la putere. Am putea îndrăzni să speculăm că armata europeană este pe punctul de a se concretiza, având în vedere poziția unor state privind acest proiect, cât mai ales contextul actual, dar totuși nu dorim să ne grăbim cu supoziții. Nu avem cum să nu ne întrebăm dacă nu cumva ceea ce îi lipsește Uniunii pentru a deveni pe deplin un factor stabilizator în Europa și nu numai este tocmai această unitate militară. Interesant este de urmărit pe viitor dacă PESCO se va transforma treptat într-o armată europeană sau va rămâne doar o structură a PSAC.

PERSPECTIVELE CERCETĂRII VIITOARE

Chiar dacă pentru unii critici cercetarea de față ar putea părea limitată, având în vedere metodele de cercetare alese și modul de analiză a rolului UE în materie de securitate studiat doar la nivel european și prin intermediul parteneriatului transatlantic, în realitate nu este nici pe departe doar o simplă analiză. Decizia de a cerceta în acest fel a pornit din dorința de a oferi mediului academic o imagine complexă și diferită a rolului în

materie de securitate și apărare pe care Uniunea Europeană și l-a asumat încă de la formarea politicii de securitate. Imagine văzută doar prin lentilele acțiunilor întreprinse de Uniune în materie de securitate și apărare. Nu avem cum să înțelegem pe deplin cum funcționează mecanismele europene de securitate, dacă nu le analizăm mai întâi la nivel intern.

Această analiză este primul demers privind conturarea unui amplu tablou privind rolul UE în domeniul securității și apărării. Cercetarea de față ar putea fi dezvoltată în viitor prin utilizarea de metode cantitative mai complexe, care să permită explorarea și înțelegerea rolului Uniunii în materie de securitate și apărare.

Raportându-ne la aspectele tratate în cadrul tezei, este greu de imaginat în cazul integrării europene un alt scenariu al evenimentelor decât cel pe care istoria ni l-a oferit, dar poate că statele europene ar fi trebuit să facă anumite compromisuri mult mai devreme în materie de securitate și apărare pentru ca lucrurile din prezent să aibă o altă formă. Dar luând în calcul că securitatea a prins un alt contur abia la final secolului trecut, securitatea europeană nu avea cum să fie altfel față de cum este în prezent. Cu toate acestea, Uniunii Europene nu-i rămâne decât posibilitatea de a rămâne pragmatică și optimistă, încercând totodată să se centreze mai mult pe asigurarea propriei securități, în detrimentul așteptării unei asigurări oferite de actori externi.

O altă direcție ar fi extinderea demersului de cercetare dincolo de cadrul intern, încercând o analiză

comparată cu alte organisme, de ce nu state care se implică în gestionarea crizelor și conflictelor globale.

Progresele înregistrate de la adoptarea Busolei Strategice în direcția consolidării dimensiunii de securitate și apărare permit un optimism prudent privind și alte rezultate tangibile. Având în vedere dinamica mediului de securitate și mai ales conflictul recent declanșat în Orientul Mijlociu între Israel și Iran (iunie 2025), considerăm că strategia europeană de securitate trebuie să fie adaptată noilor provocări ale mediului de securitate.

Una dintre intențiile de cercetare pe care ni le propunem are în vedere poziția Uniunii privind situația conflictuală din Orientul Mijlociu. Se va implica activ sau va rămâne doar la trasarea unor decizii superficiale, care nu ajută la restabilirea păcii și securității în Orientul Mijlociu. Este momentul ca UE să dea dovadă că este un actor complex la nivel global, continuând *politica soft* pe care și-a dobândit-o în timp. Situația de față implică o mai bună coordonare a acțiunilor diplomatice, bazate pe întâlniri la nivel înalt și negocieri, și mai puțin pe acțiuni violente și militare care ar putea conduce la o escaladare a situației de la nivel regional, la cel internațional. Pacea și stabilitatea se construiesc prin diplomatie și mai puțin prin sancțiuni și acțiuni militare. Credem că aceasta este politica pe care Uniunea trebuie să o aibă mereu în vedere dacă dorește să fie un actor influent și diferit deopotrivă.

Cert este că mulți teoreticieni și analiști se întreabă *Oare Uniunea Europeană a reușit într-adevăr să creeze o*

unitate în diversitate? Întrebare care naște noi contradicții privind rolul Uniunii Europene. Este suficient să ne îndreptăm atenția spre Marea Britanie și spre poziția statelor membre privind conflictul din Ucraina pentru a ne crea o viziune de ansamblu asupra acestei întrebări, dar nu este suficient pentru a răspunde concludent la această întrebare. Uniunea Europeană trebuie să dea dovadă că este o organizație eficientă, iar crizele din cadrul intern nu trebuie să afecteze Uniunea în ansamblu. Momentele tensionate atât de la nivel intern, cât și de la nivel extern constituie de fapt etape care ajută la consolidarea și aprofundarea Uniunii.

Integrarea europeană este o sursă continuă de cercetare, iar aspectele ce țin de politica de securitate și apărare, vor fi în anii următori în atenția teoreticienilor și criticilor deopotrivă, mai ales în acest nou context, când SUA se desprind ușor, ușor de a mai fi garantul securității bătrânului continent, iar „echilibrul geopolitic global este din ce în ce mai fragil”.¹²

Raportându-ne la strategiile de securitate ale UE care au fost elaborate la distanță de 13 și apoi 7 ani, este mai mult decât evident că dinamica mediului global impulsionează statele membre și Uniunea să acționeze, chiar dacă nu asta este intenția dorită de multe ori. Simon

¹² Ioana-Elena, Bădescu-Secu, „Pentru apărare și pace durabilă – Concluziile Reuniunii Extraordinare a Consiliului European din 6 martie 2025”, Institutul European din România, București, Martie 2025, p.2, disponibil la <https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2025/03/Consiliul-European-6-martie-2025.pdf>, accesat la 15 aprilie 2025.

Sweeney și Neil Winn susțin că „UE trece dincolo de gestionarea crizelor și dezvoltarea capabilităților, iar abordarea civil-militară mai cuprinzătoare este un motiv suplimentar de optimism în ceea ce privește angajamentul comun al statelor membre și al Uniunii în ansamblu de a îmbunătăți securitatea și apărarea europeană”.¹³ Timpul ne va spune dacă Uniunea Europeană se va transforma doar într-o amintire peste ani, sau va deveni cu fiecare strategie adoptată un spațiu sigur și prosper pentru cetățenii săi.

Conchidem prezentul demers lăsând deschisă cercetarea spre noi direcții și ipoteze, afirmând cu tărie că Uniunea Europeană a fost, este și va rămâne singura organizație care timp de mai bine de jumătate de secol a garantat pacea pe continentul european, înlocuind rivalitățile dintre statele europene cu cooperarea în varii domenii: economic, politic, militar.

¹³ Simon, Sweeney, Neil, Winn, *op.cit.*, p.204.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Alesina, Alberto, Giavazzi, Francesco, *Viitorul Europei: Reformă sau declin*, Editura Arc, Chișinău, 2008.

Antoniolli, Luisa, Bonatti, Luigi, Ruzza, Carlo, (eds.), *Highs and Lows of European Integration. Sixty Years After the Treaty of Rome*, Springer, 2019.

Bakardjieva-Engelbrekt, Antonia, Leijon, Karin, Michalski, Anna, Oxelheim Lars, (eds.), *The European Union and the Return of the Nation State*, Palgrave Macmillan, Switzerland, 2020.

Biró, Daniel, *Relațiile internaționale contemporane. Teme centrale în politica mondială*, Editura Polirom, Iași, 2013.

Buzan, Barry, *Popoarele, statele și frica*, Ediția a 2-a, Editura Cartier, Chișinău, 2014.

Buzan, Barry, Weaver, Ole, Wilde, Jaap de, *Securitatea: un nou cadru de analiză* Editura CA Publishing, Cluj- Napoca, 2011.

Buzan, Barry, Little, Richard, *Sistemele internaționale în istoria lumii*, Editura Polirom, Iași, 2009.

Buzan, Barry, Hansen, Lene, *The evolution of international security studies*, Editura Cambridge University Press, 2009.

Carr, Edward H., *Criza celor douăzeci de ani 1919-1939. O introducere în studiul relațiilor internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2011.

Chifu, Iulian, *Reconfigurarea securității și a relațiilor internaționale în secolul 21, Volumul II – Amenințări și conflicte în secolul 21*, RAO Distribuție, București, 2022.

Christopher, Lamont, *Research methods in international relations*, SAGE Publications, London, 2015.

Gary, King, Robert O., Keohane, Sidney, Verba, *Fundamentele cercetării sociale*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Haar, Roberta N., Christiansen, Thomas, Lange Sabina, and Vanhoonacker Sophie, (eds.), *The Making of European Security Policy Between Institutional Dynamics and Global Challenges*, Routledge, 2021.

Kant, Immanuel, *Spre pacea eternă. Un Proiect filosofic*, Traducere de Rodica Croitoru, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura ALL, f.a.

Kahn, Sylvain, *Geopolitica Uniunii Europene*, Cartier, București, 2008.

Kissinger, Henry, *Ordinea Mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, Editura Rao, București, 2015.

Kolodziej, Edward A, *Securitatea și Relațiile Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007.

McCormick, John, *Să înțelegem Uniunea Europeană*, Editura Codecs, București, 2006.

Mearsheimer, John J., *Tragedia politicii de forță. Realismul ofensiv și lupta pentru putere*, Editura Antet, Prahova, 2003.

Miroiu, Andrei, Ungureanu, Radu-Sebastian, *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.

Morgenthau, Hans, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2013.

Nissen, Christine, (ș.a.), *European Defence Cooperation and the Danish Defence Opt-Out. Report on the developments in the EU and Europe in the field of security and defence policy and their implications for Denmark*, Danish Institute for international Studies, Copenhagen, 2020.

Pascal, Fontaine, *Construcția Europeană de la 1945 până în zilele noastre*, Editura Institutul European, Iași, 1998.

Sidjanski, Dusan, *Viitorul federalist al Europei. Comunitatea Europeană de la origini la Tratatul de la Lisabona*, Polirom, Iași, 2010.

Ștefanachi, Bogdan, *Integrarea Europeană. Evoluție și transformări politice*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2019.

Ungureanu, Radu-Sebastian, *Securitate, Suveranitate și Instituții Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2010.

Usherwood, Simon, Pinder, John, *Uniunea Europeană. O foarte scurtă introducere*, Editura Litera, București, 2020.

Waltz, Kenneth N., *Omul, statul și războiul*, Editura Institutul European, Iași, 2001.

Waltz, Kenneth N., *Teoria politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.

Bucurică, Andreea Ana Maria, „Către o Uniune Europeană a Apărării: necesitatea revitalizării industriei de apărare pentru asigurarea securității comune într-un context internațional volatil”, Institutul European din România, București, februarie 2025, disponibil la http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2025/02/Catre-o-Uniune-Europeana-a-Apararii_2025.pdf

Buzan, Barry, „Tethinking Security after the Cold War”, în *Cooperation and Conflict*, Vol.32, No.1, 1997, pp.5-28, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/45084375>

Council of the European Union, *European Security Strategy. A secure Europe in a better world*, Publications office, Belgium, 2009, disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>

Council of the European Union, *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*, June 2016, disponibil la https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

Comisia Europeană, *Discursul Președintelui Jean-Claude Juncker privind Starea Uniunii 2017*, Bruxelles, 13 septembrie 2017, disponibil la

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/SP_EECH_17_3165

Council of the European Union, *A Strategic Compass for Security and Defence. For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*, disponibil la

https://www.satcen.europa.eu/keydocuments/strategic_compass_en3_web6298d4e4601f2a0001c0f871.pdf

European Council, *Conference on the Future of Europe*, 2023, disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/conference-on-the-future-of-europe/>

Consiliul European, *O nouă agendă strategică - 2019-2024*, Bruxelles, disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/media/39921/a-new-strategic-agenda-2019-2024-ro.pdf>, accesat la 17 decembrie 2023

Consiliul European, *Declarația de la Granada*, 6 octombrie 2023, disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/>

Cristian, Alexandru, „Politica externă și de securitate comună a Uniunii Europene”, *Intelligence Info*, Volum 1, Nr.1, septembrie 2022, disponibil la

<https://www.intelligenceinfo.org/politica-externa-si-de-securitate-comuna-a-uniunii-europene/>

Curtea de Conturi Europeană, *Document de analiză nr.09 – Apărarea europeană*, 12.09.2019,

Luxemburg, disponibil la
https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/REW19_09/REW_EU-defence_RO.pdf

Discours d` Aristide Briand devant la Xe session de l`Assemblée de la Société des Nations, Geneva, le 5 septembre 1929, disponibil la
<https://www.moldavie.fr/Discours-d-Aristide-Briand-devant-la-Xe-session-de-l.html>

Elysee, *Emmanuel Macron - Europe speech*, 24 April 2024, disponibil la
https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/europe_speech_cle87e7f5.pdf

EUR-Lex, *Cooperarea structurată permanentă în domeniul apărării și securității (PESCO)*, 08.09.2023, disponibil la
<https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/permanent-structured-cooperation-on-defence-and-security-pesco.html>

European Council – Press release, *Joint Declaration on EU-NATO Cooperation*, 10 ianuarie 2023,
<https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2023/01/10/eu-nato-joint-declaration-10-january-2023/>

European Union-European Security and Defence Policy, *European Police Mission in Bosnia and Herzegovina (EUPM)*, March 2009, disponibil la
https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede070909eupmbih_/sede070909eupmbih_en.pdf

European Union Training Mission Mali, *Key Data*, disponibil la

<https://eutmmali.eu/keydata/>

European Union External Action, *Missions and Operations. Working for a stable world and a safer Europe*, Strategic Communications, 23.01.2023, disponibil la

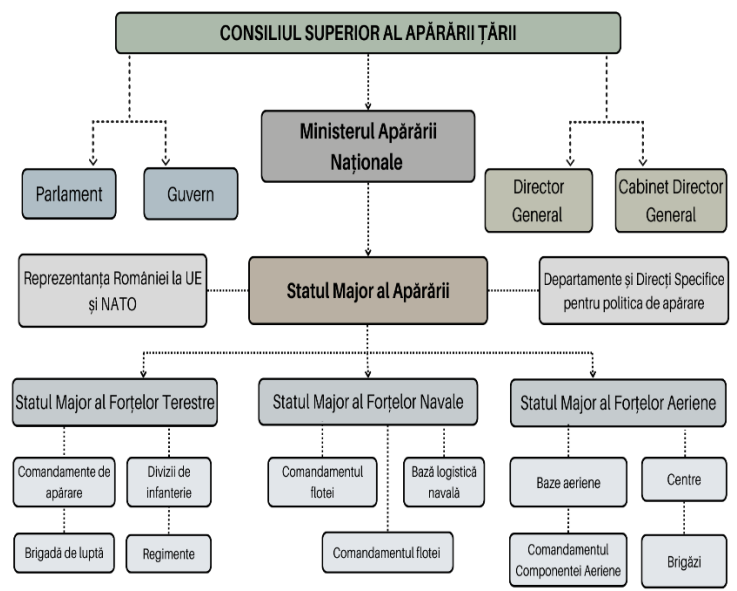
https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en

Ioana-Elena, Bădescu-Secu, „Pentru apărare și pace durabilă – Concluziile Reuniunii Extraordinare a Consiliului European din 6 martie 2025”, Institutul European din România, București, Martie 2025, disponibil la

<https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2025/03/Consiliul-European-6-martie-2025.pdf>

Winston, Churchill, *The Tragedy of Europe*, speech at the University of Zurich, 19 September 1946, disponibil la <https://rm.coe.int/16806981f3>

ORGANIGRAMA DE APĂRARE NAȚIONALĂ

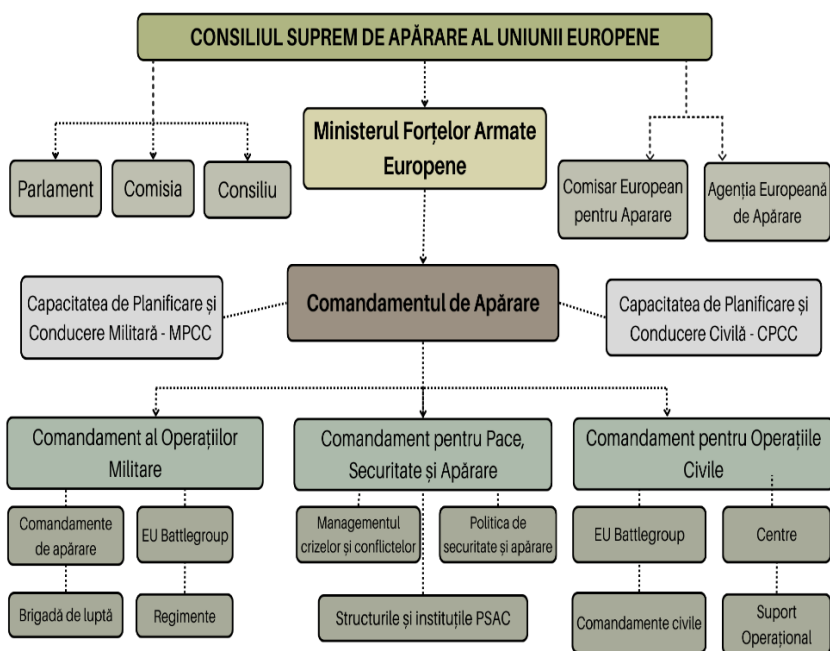
Sursa: i) Ministerul Apărării Naționale, România:

<https://www.mapn.ro/>

ii) Statul Major al Apărării, România:

<https://www.defense.ro/>

ORGANIGRAMA DE APĂRARE A UNIUNII EUROPENE

LUCRĂRI PUBLICATE

Viziunea Uniunii Europene asupra Securității Internaționale, Political Sciences, Vol. 15 Nr. 1_2020; disponibil la <https://anale.fssp.uaic.ro/index.php/stiintepolitice/issue/view/53>,

Transatlantic Partnership – Political Developments and Transformations in The New Geostrategic Framework, Impact Strategic 2024 _nr.2, disponibil la https://revista.unap.ro/index.php/Impact_en/issue/view/151

The European Union Structures That Have Responsibilities in Crisis Management, publicată în *Book of Abstracts. Students' International Conference "CERC"*, Vol.4/2021, No.1, ISSN:2601-7989, ISSN-L: 2601-7989, disponibil

la <https://www.mta.ro/international/wp-content/uploads/2021/06/CERC2021%20-%20Book-of-Abstracts.pdf>.

The EU's Response to the Terrorist Threat, publicată în *Book of Abstracts. Students' International Conference "CERC"*, Vol.5/2022, No.1, ISSN:2601-7989, ISSN-L: 2601-7989, disponibil la <https://www.mta.ro/international/wp-content/uploads/2022/06/CERC2022%20-%20Book-of-Abstracts.pdf>.